

Ольга Байталюк

ДІЯЛЬНІСТЬ ПАМ'ЯТКООХОРОННИХ ОРГАНІВ НА ШЕПЕТІВЩИНІ У 1920–1930-х РОКАХ

У статті досліджено діяльність Київської крайової інспектури охорони пам'яток культури та мистецтва за межами Київської округи, зокрема на Шепетівщині, та співпраця інспектури з Всеукраїнським археологічним комітетом. Простежено роботу пам'яtkоохоронних органів, спрямовану на порятунок пам'яток від остаточного руйнування.

Ключові слова: Київська крайова інспектура охорони пам'яток культури та мистецтва, Всеукраїнський археологічний комітет, охорона пам'яток, пам'ятка архітектури, монастир, кляштор, будинок примусово-супільних робіт.

У середині 1920-х рр. проблема охорони культових та світських пам'яток гостро постала передвітчизняними пам'яtkоохоронцями. Колишні замки та палаци розбиралися на цеглу. Церкви, костели, синагоги, монастирі передавалися державним установам і використовувались за будь-яким призначенням, окрім основного.

В умовах браку людських та фінансових ресурсів пам'яtkоохоронці докладали всіх зусиль для збереження пам'яток культури та мистецтва, незважаючи на територіальні межі. Водночас намагання місцевих органів влади використовувати пам'ятки архітектури не за основним призначенням, перетворення їх на пенітенціарні установи, використання частин історичних пам'яток культури для отримання будівельних матеріалів ускладнювало роботу пам'яtkоохоронців.

Метою статті є дослідження діяльності Київської крайової інспектури охорони пам'яток культури та мистецтва (далі — ККЮПК) по збереженню культурної спадщини за межами Київщини, а саме у Шепетівській округі Волинської губернії.

Серед вітчизняних науковців проблемою збереження пам'яток культури та мистецтва займалась низка дослідників. Зокрема, у збірнику методичних матеріалів «Охорона використання та пропаганда пам'яток історії та культури в Українській РСР» під редакцією академіка П.Т. Тронька обґрунтовується діяльність ККЮПК за межами Київської губернії¹. Олексій Нестуля у монографії «Доля церковної старовини в Україні. 1917–1941 рр. Ч. 1. 1917 р. — середина 1920-х років» розкриває основні заходи пам'яtkоохоронних органів по збереженню культових споруд². Олександр Бонь у статті

«Внесок академіка Олекси Новицького в дослідження та збереження замку князів Острозьких у Старокостянтиніві» зображує роль Володимира Івановича Кочубея у дослідженні та збереженні замку князів Острозьких у Старокостянтиніві³. Проблеми співпраці ККЮПК та ВАКУ розкриває у статті «Музейна археологія Чернігівщини у 1920-х — першій половині 1930-х років» А. Пудовкіна⁴.

27 лютого 1926 року президія Укрнауки затвердила за Київською крайовою інспектурою догляд пам'яток 16 округ, зокрема Чернігівської, Конотопської, Новгород-Сіверської, Ніжинської, Київської, Білоцерківської, Коростенської, Житомирської, Шепетівської та ін.⁵

Серед них важливе значення мала пам'яtkоохоронна робота у Шепетівській округі, яка містила велику кількість пам'яток архітектури та мистецтва XVI–XVIII століть, що потребували негайної охорони та реставрації.

У липні 1926 р. Управління науковими установами НКО УСРР (Укрнаука) звернулось до крайових інспекторів з циркуляром, що зобов'язував їх терміново надіслати до Наркомату освіти республіки орієнтовні списки пам'яток культури республіканського та місцевого значення⁶.

Комітетом по охороні пам'яток культури при НКО УСРР на території Шепетівської округи були зареєстровані наступні пам'ятки та визначені

³ Бонь О.І. Внесок академіка Олекси Новицького в дослідження та збереження замку князів Острозьких у Старокостянтиніві // Краєзнавство. — 1999. — № 1–4. — С. 39–41.

⁴ Пудовкіна А. Музейна археологія Чернігівщини у 1920-х — першій половині 1930-х років // Ніжинська старовина: збірник регіональної історії та пам'яtkознавства. — 2010. — Вип. 10 (13). — С. 128.

⁵ Охорона, використання та пропаганда пам'яток історії та культури в Українській РСР (Збірник методичних матеріалів). Ч. 1. / під ред. П.Т. Тронька. — С. 105.

⁶ Нестуля О.О. Доля церковної старовини в Україні. 1917–1941 рр. Ч.1. 1917 р. — С. 172–173.

¹ Охорона, використання та пропаганда пам'яток історії та культури в Українській РСР (Збірник методичних матеріалів). Ч. 1 / під ред. П.Т. Тронька. — К. — 1989280 с.

² Нестуля О.О. Доля церковної старовини в Україні. 1917–1941 рр. Ч.1. 1917 р. — середина 1920-х років. — К. — 1995. — 280 с.

необхідні заходи щодо їх охорони (табл. 1). (Список пам'яток культури по Шепетівській окрузі, що зареєстровані комітетом по охороні пам'яток культури при НКО УСРР, який зберігається у Державному архіві Київської області не датовано, але можна припустити, що його було укладено наприкінці 1926 р. — першій половині 1927 року. — О.Б.).

Одним з перших завдань, яке постало вже за кілька місяців після передачі до відання ККІОПК Шепетівщини, став захист Бернардинського кляштору (монастиря) у м. Заславі (нині місто Ізяслав Хмельницької області).

Монастир Бернардинів було засновано на початку XVII ст., тут під керівництвом Джакопо Мадлені 1610 р. завершено зведення мурованих укріплень⁷. При монастирі існувала бібліотека давніх хронік, літописів, майже повне зібрання сеймових щоденників⁸.

⁷ Александрович В.С. Архітектура та містобудування / Історія української культури. У п'яти томах. Том 2 (Українська культура XIII — першої половини XVII століть). — Київ : Наукова думка, 2001. — С. 540–552.

⁸ Енциклопедія історії України. Т. 3: Е-Й / Редкол. : В.А. Смолій (голова) та ін. — К. : Наукова думка, 2005. — 672 с.

Бернардинський кляштор існував до 1921 року. З перших років радянської влади ченців розігнали, майно розграбували, а у святині влаштували в'язницю.

У листопаді 1926 р. до м. Заслава прибув крайовий інспектор ККІОПК Ф.Л. Ернст. У присутності начальника адміністративного відділу Шепетівської округи Блохіна та начальника БУПРу (Будинок примусово-суспільних робіт) Дяченка Федір Людвігович оглянув будівлі колишнього Бернардинського кляштору. У своєму акті Ф.Л. Ернст зазначав, що весь комплекс Бернардинського монастиря як пам'ятку республіканського значення було взято під спеціальну охорону НКО УСРР. Підставою для такого рішення стали акти, складені членом президії ВУАК Д.М. Щербаківським та інспектором ККІОПК Ф.Л. Ернстом. Вони, як впливає з архівних документів, відвідували кляштор раніше, а саме — у серпні та жовтні 1926 р.⁹

⁹ ДАКО. — РФ. 212. — Оп. 1. — Спр. 3. — Арк. 1.

Таблиця 1

Список пам'яток культури по Шепетівській окрузі, що зареєстровані комітетом по охороні пам'яток культури при НКО УСРР¹⁰

№	Назва пам'ятки	Місце знаходження	Характеристика пам'ятки	Потрібні заходи щодо охорони
1.	Колишній Бернардинський кляштор	Заслав	Початок XVII ст., ренесанс, бароко	Ремонт, особливий догляд та дослідження
2.	Палац колишніх князів Сангушко / тепер казарми/	Заслав	Початок XVIII ст., бароко	Поточний ремонт, догляд
3.	Синагога	Заслав	XVI ст., готичний та барочний стилі	Ремонт та догляд
4.	Фарний костел	Заслав	XVI ст., готика	Догляд
5.	Ринок	Заслав	XVIII ст., бароко	Догляд
6.	Місіонерський костел	Заслав	XVIII ст., бароко	Ремонт та догляд
7.	Колишній маєток князів Сангушко /нині лікарня/	Славута	XVIII–XIX ст., рештки палацу	Консервація та дослідження
8.	Замок з Троїцькою церквою	Старокостянтинів	Збудований князем К. Острозьким в 1561–71 рр., ренесанс	Консервація та дослідження, догляд
9.	Маєток колишніх князів Потоцьких	Антонів		Дослідження та догляд
10.	Церква	Полоне	Старовинна українська дерев'яна архітектура XVIII ст.	Поточний ремонт та догляд
11.	Костел	Старокостянтинів	XVIII ст.	Поточний ремонт та догляд
12.	Церква Успіння	Старокостянтинів	Побудована до 1590 р. Фундамент князів Острозьких	Поточний ремонт та догляд
13.	Собор	Старокостянтинів	1570 р., готика	Капітальний ремонт та догляд
14.	Церква	Базалія	XVIII ст., дерев'яна українська архітектура	Поточний ремонт та догляд

¹⁰ Державний архів Київської області (ДАКО). — РФ. 212. — Оп. 1. — Спр. 7. — Арк. 28.

Через зміну цільового використання будівлі у випадку потреби внести будь-які зміни у перепланування приміщень монастиря адміністрація БУПРу мала заздалегідь отримати згоду ККЮПК¹¹.

У зв'язку з тим, що основною метою діяльності БУПРу було утримання ув'язнених, велика кількість вікон замурувалась і таким чином значною мірою було зіпсовано зовнішній вигляд фасадів монастиря (головний, надвірний та фасади внутрішніх дворів). Особливих негативних змін зазнав головний фасад кляштору, який вважався одним із найкращих в Україні.

Наприкінці листопада 1926 року Ф. Ернст надіслав листа до Укрнауки, в якому повідомив про ситуацію, що склалась навколо монастиря Бернардинів. Систематична руйнація та перебудова пам'ятки, безпідставне вирубування дерев, відверто неухажливе ставлення до будівлі як до пам'ятника культури ставило під загрозу збереження Бернардинського монастиря як архітектурної пам'ятки. У цьому листі (до якого додавались копії обстеження монастиря) Ф. Ернст запропонував передати всю територію комплексу до справ Наркомпросу¹².

Зусилля Ф.Л. Ернста не давали необхідних результатів. Перебудова монастиря під потреби пенітенціарної установи продовжувалась. Уже за рік після описаних подій керівництво БУПРу почало клопотання щодо передачі під їхнє відомство нових приміщень Бернардинського кляштору. Наприкінці 1927 р. співробітники Київської крайової інспектури охорони пам'яток культури висловили категоричний протест щодо передачі БУПРу додаткових будівель¹³. До цих протестів приєднався Всеукраїнський археологічний комітет (далі — ВУАК). У своєму листі до Шепетівського виконавчого комітету голова ВУАКу академік О.П. Новицький заперечував передачу монастирських приміщень БУПРу¹⁴.

Попри невдачі, пам'яткоохоронні органи не полишили спроби перетворити Бернардинський монастир на установу культури. На початку 1931 р. до справи по збереженню монастиря долучився Народний комісаріат освіти. Посилаючись на Положення про охорону пам'яток культури і природи, затвердженого ВУЦВК та РНК 10 червня 1926 р.¹⁵, НКО УСРР звернувся до Заславського РВК з повідомленням про небезпеку руйнування пам'яток культури на Шепетівщині (зокрема монастиря Бернардинів). Для того, щоб врятувати пам'ятку архітектури та використовувати її з науково-

дослідною метою, НКО просив вжити ряд заходів та запропонував передати Бернардинський монастир громаді для заснування на його території музею міста Заслав, який мав би стати осередком культури всієї Заславщини¹⁶. Але ані активна робота ККЮПК, ані втручання інших пам'яткоохоронних органів не змогли врятувати монастир від остаточного перетворення на в'язницю.

Наступним серед пам'яток культури на Шепетівщині, що потребував охорони, був замок князів Острозьких — комплекс споруд XIV–XIX ст. У брошурі «Державний історично-культурний заповідник у м. Старокостянтинові. Провідник» зазначалось: «...Замок досить гарно зберігся і разом із своїми прибудовами, особливо баштою, такою характеристичною для стилю всіх архітектурних споруд Костянтина Острозького, — являє цікавий будівельний ансамбль і, як пам'ятка культури, має виняткове значення...»¹⁷.

19 грудня 1926 року Ф. Ернст отримав поштову листівку (відправник невідомий. — О.Б.), у якій повідомлялось, що у м. Старокостянтинові Шепетівської округи біля колишнього пивоварного заводу поблизу річки Ікопоті розбиралися мури замку князів Острозьких¹⁸. Невідомий автор (можна припустити, що цим автором був уповноважений ВУАКом на Шепетівщині В.І. Кочубей. — О.Б.) наполегливо просив ККЮПК вжити заходів по охороні цієї пам'ятки. У своїй статті «Внесок академіка Олекси Новицького в дослідження та збереження замку князів Острозьких у Старокостянтинові» О. Бонь зазначає, що Володимир Іванович Кочубей був одним із фундаторів Шепетівського наукового товариства при ВУАН. Зорганізувавши роботу інспекторів в районах округу, він вчасно отримав інформацію про початок руйнування пам'ятки¹⁹. Тому таке припущення є цілком доцільним.

Уже за два тижні, а саме 4 січня 1927 р., Федір Ернст направив листа до Шепетівського окривконкому з проханням вжити заходів щодо припинення таких дій²⁰. У лютому Ф. Ернст отримав відповідь від окружного виконавчого комітету. У листі повідомлялось, що мур навколо замку Острозьких у м. Старокостянтинові не було розібрано, а «...розібрано тільки помешкання колишнього пивоварного заводу, яке роз-

¹¹ Там само. — Арк. 3.

¹² ДАКО. — РФ. 212. — Оп. 1. — Спр. 3. — Арк. 7.

¹³ Там само. — Арк. 42.

¹⁴ Там само. — Арк. 43.

¹⁵ Там само. — Арк. 3.

¹⁶ ДАКО. — РФ. 212. — Оп. 1. — Спр. 3. — Арк. 51.

¹⁷ Кочубей В. Державний історично-культурний заповідник у м. Старокостянтинові // Державний історично-культурний заповідник у м. Старокостянтинові: провідник. — К.: Рух. — 1933. — С. 7.

¹⁸ ДАКО. — РФ. 212. — Оп. 1. — Спр. 3. — Арк. 11.

¹⁹ Бонь О.І. Внесок академіка Олекси Новицького в дослідження та збереження замку князів Острозьких у Старокостянтинові // Краєзнавство. — 1999. — № 1–4. — С. 40.

²⁰ ДАКО. — РФ. 212. — Оп. 1. — Спр. 3. — Арк. 11.

руйновано та розбито громом, з тієї причини, що для відбудови не було грошей, а матеріал розкрадався»²¹.

Окрім Київської крайової інспектури, станом збереження замку Острозьких були занепокоєні й інші пам'яткоохоронні інституції. Зокрема, адміністрація Шепетівського округового краєзнавчого музею у своєму листі до Всеукраїнського археологічного комітету зазначала, що станом на 23 січня 1927 р. було вжито ряд наступних заходів по збереженню пам'ятки, а саме: було заявлено протест щодо руйнування до Старокостянтинівського райвиконкому; доручено Старокостянтинівському районному уповноваженому Всеукраїнського археологічного комітету по охороні пам'яток культури Войтулевичу взяти зазначені мури під охорону ВУАК, про що було складено акт; і нарешті, питання про охорону залишків колишнього замку й тверду заборону продовжувати руйнування було поставлено перед президією окрвиконкому²². Як наслідок — руйнацію замку тимчасово було припинено.

У березні 1929 року посаду уповноваженого ВУАК по Шепетівській окрузі обіймав Володимир Іванович Кочубей, який продовжив роботу по захисту замку князів Острозьких. Ним у присутності представника РВК Короля було складено акт, де зафіксовано, що за час з 3 лютого до 16 березня мурована стіна, що тягнеться поміж замком і містом частково зруйнована, замкова башта біля цієї стіни розібрана — залишилась тільки одна стіна, яку в момент складання акту продовжили руйнувати робітники. В. Кочубей вимагав притягти винних до відповідальності та попередити райвиконкоми про неприпустимість руйнування пам'яток²³. Але його зусиль було недостатньо. До дій В. Кочубея приєднався учений секретар ВУАКу М. Рудинський, який звернувся до КЮПК з проханням вжити негайних заходів для припинення зазначених руйнувань²⁴.

Попри всі зусилля пам'яткоохоронних органів і систематичну інформацію про руйнування пам'яток культури, місцевий окрвиконком продовжував надсилати до ККЮПК інформацію про те, що будь-яке пошкодження пам'яток було припинено.

11 квітня 1927 р. адміністрація ККЮПК надсилає на Шепетівщину два листи. У першому, вкотре адресованому Шепетівському окрвиконкому, зазначалось, що згідно з відомостями ККЮПК місцевий комгосп систематично руйнував мури та підземні ходи замку, незважаючи на те, що представник ВУАКу В.І. Кочубей взяв

замок князів Острозьких під охорону. У листі підкреслювалась видатна історична цінність замку, що знаходилася на обліку як пам'ятка Республіканського значення. Інспектура просила окрвиконком вжити заходів по припиненню руйнування, а про наслідки — повідомити²⁵.

Другого листа було адресовано Шепетівській окружній прокуратурі. ККЮПК повідомляла про те, що за відомостями Укрнауки НКО УСРР та ККЮПК в м. Старокостянтиніві місцевий комгосп руйнував мури й підземні ходи колишнього замку, незважаючи на те, що його було взято під охорону. Посилаючись на параграф 12 розділу III Положення ВУЦВК та РНК УСРР Про охорону пам'яток культури і природи, затвердженого ВУЦВК та РНК 16 червня 26 р., відповідно до якого будь-яка переробка чи руйнація пам'яток мистецтва й старовини без попереднього дозволу органів наркомосу рішуче заборонялася, інспектура просила вжити термінових заходів по притягненню винних у зазначених руйнуваннях до відповідальності²⁶.

Відповідь з прокуратури прийшла за півтора тижні. Представники прокуратури звернулися безпосередньо до завідуючого Старокостянтинівським райміськгоспом з наказом негайно припинити руйнування пам'ятки та повідомити про виконання²⁷. Замість того щоб взяти на себе відповідальність за руйнування пам'ятки та забезпечити її збереження та ремонт, Старокостянтинівський райвиконком передав замок до міської ради м. Старокостянтинів та запропонував охороняти його та не допускати руйнацій, а у разі виявлення винних і притягувати їх до відповідальності²⁸.

У випадку із замком колишніх князів Острозьких пам'яткоохоронцям вдалося відстояти пам'ятку. 15 січня 1929 р. було прийнято постанову РНК УСРР «Про оголошення замку колишніх князів Острозьких у м. Старокостянтинів Державним історично-культурним заповідником». У постанові зазначалось, що зважаючи на історично-культурне значення замку колишніх князів Острозьких у м. Старокостянтиніві, Рада Народних Комісарів УСРР постановила замок колишніх князів Острозьких у м. Старокостянтиніві Шепетівської округи в межах його стін, а там, де стін немає, — в межах його природних границь (річка Случ) з усіма старовинними будівлями та спорудами: баштою, церквою, стінами, брамою, дзвіницею і руїнами — оголосити Державним історично-культурним заповідником і передати його з усім його майном, що має історично-культурне значення, у відання Народного комісаріату освіти

²¹ Там само. — Арк. 15.

²² Там само. — Арк. 12.

²³ Бонь О.І. Внесок академіка Олекси Новицького ... — С. 40.

²⁴ ДАКО. — РФ. 212. — Оп. 1. — Спр. 3. — Арк. 16.

²⁵ Там само. — Арк. 18.

²⁶ Там само. — Арк. 19.

²⁷ Там само. — Арк. 24.

²⁸ ДАКО. — РФ. 212. — Оп. 1. — Спр. 3. — Арк. 21.

УСРР. Заповідник мав утримуватися, починаючи з 1928–1929 бюджетного року, коштом державного бюджету за кошторисом Народного комісаріату освіти УСРР²⁹.

У березні 1929 р. головний інспектор ККЮПК Василь Дубровський запропонував обійняти посаду вченого секретаря новоствореного заповідника В.І. Кочубею³⁰, котрий у якості уповноваженого ВУАК на Шепетівщині докладав зусиль по збереженню цієї пам'ятки ще з 1927 р.³¹ Володимир Кочубей погодився на цю пропозицію.

Вже у листопаді 1929 р. до ККЮПК В.І. Кочубеєм було надіслано план заповідника та повідомлялось про ряд заходів, які було здійснено за 6 місяців. Зокрема, було огорожено територію заповідника — «всього протягнуто 145 сажень дерев'яної огорожі»; відремонтовано браму у в'їзній башті та саму башту; відремонтовано дах на замку, церкві, башті та мури; очищено територію від сміття тощо³².

Окрім охорони пам'яток, пам'яткоохоронці на території Шепетівщини зіткнулися з характерною для пам'яткоохоронців другої половини 1920-х рр. проблемою, а саме — розмежування повноважень між ККЮПК та ВУАКом.

Для створення ефективних умов співпраці і розмежування повноважень між двома пам'яткоохоронними інституціями ще 31 липня 1926 року Президією Укрнауки було затверджено «Інструкцію про порядок відання та розподіл робіт між інспектурою охорони пам'яток культури Укрнауки НКО та Археологічним комітетом Української Академії Наук»³³. Згідно з цим документом керівництво усією роботою по охороні пам'яток покладалось на відповідні органи Укрнауки (Головну і крайові інспектури). Суттєва роль відводилась Українському комітету охорони пам'яток культури, який мав стати дорадчим органом при Укрнауці. Аналогічне положення при крайових інспекторах мали зайняти крайові комісії³⁴.

Інструкція чітко визначала функції кожного з пам'яткоохоронних органів. Наприклад, лише Укрнаука мала право вирішувати всі питання, пов'язані з проведенням археологічних розкопок, обмірів, реставрації та ремонту пам'яток. Що

ж до ВУАКу, то за ним, по інструкції, залишались «вищі науково-консультаційні функції» та «керування науково-дослідною роботою в галузі вивчення пам'яток матеріальної культури в межах УСРР»³⁵.

Так, зокрема, з цього часу ВУАК «не проводив безпосередньої адміністративної роботи охорони пам'яток культури, виконуючи в цих справах лише вищі науково-консультаційні функції <...> всі дозволи чи заборони на право археологічних розкопок, обмірів, розчистки, реставрації та ремонту пам'яток культури [починає видавати] НКО по Укрнауці за науковим висновком ВУАКу»³⁶.

На початку 1927 р. адміністрація Шепетівського округового музею звернулась із запитом до ККЮПК. У листі повідомлялось про одержання інструкцій по утворенню Комісії і мережі кореспондентів по охороні пам'яток. Але перш ніж заснувати округову комісію, адміністрація округового музею вважала за необхідне пояснити інспектурі порядок організації пам'яткоохоронної роботи на Шепетівщині: передбачалися округовий уповноважений ВУАК та сітка районних уповноважених (по одному у кожному районі). Не дивно, що у місцевих пам'яткоохоронців виникло закономірне питання: чи скасовувалась посада уповноваженого ВУАК при утворенні округової комісії, або така посада мала існувати поруч з нею, або входить до її складу? Чи скасовуються районні уповноважені, перетворюючись в кореспондентів? Окрім питань, було висунуто пропозицію «замість районних уповноважених утворити місцеві комісії, а уповноважених обернути у агітаторів цих комісій, тоді в кожному районі буде окрема комісія»³⁷.

У відповідь на запит ККЮПК роз'яснила, що згідно інструкції Укрголовнауки влаштовуються округові та місцеві комісії по охороні пам'яток культури та природи, які шляхом організації товариств або гуртків, культурно-освітньою діяльністю, лекціями та бесідами, вказівками установам та особам, котрі стикаються з пам'ятками старовини, постійною інформацією Інспектури про загальний стан пам'яток культури й окремі випадки пошкодження, нищення чи загрози руйнації допомагають крайовим інспектурам в їхній адміністративно-розпорядчій роботі.

Уся зазначена робота мала провадитися незалежно від праці уповноважених ВУАКу, котрі мали проводити науково-дослідну роботу щодо пам'яток та виконувати функції наукових кореспондентів. Зазначена відокремленість науково-дослідної та організаційної функцій аж ніяк не виключає можливості з'єднання згаданих двох функцій в одній особі³⁸.

²⁹ Культурне будівництво в Українській РСР 1917–1959 рр. / Збірник документів. Т. 1. — К., 1959. — С. 422–423.

³⁰ Там само. — Арк. 47.

³¹ Там само. — Арк. 16.

³² ДАКО. — РФ. 212. — Оп. 1. — Спр. 3. — Арк. 49.

³³ Інструкція про порядок відання та розподіл робіт між інспектурою охорони пам'яток культури Укрнауки НКО та Археологічним Комітетом Української Академії Наук // Охорона пам'яток культури на Україні. — Харків, 1927. — 159 с.

³⁴ Пудовкіна А. Музейна археологія Чернігівщини у 1920-х — першій половині 1930-х років // Ніжинська старовина — 2010. — Вип. 10(13). — С. 4.

³⁵ Пудовкіна А. Музейна археологія Чернігівщини... — С. 5.

³⁶ Там само. — С. 128.

³⁷ ДАКО. — РФ. 212. — Оп. 1. — Спр. 3. — Арк. 20.

³⁸ Там само. — Арк. 23.

Таким чином, діяльність ККЮПК за межами Київської округи, зокрема на Шепетівщині, мала важливе значення. На жаль, спроби перетворити Бернардинський монастир у м. Заславі на осередок культури зазнали невдачі. Запропонований пам'яткоохоронцями варіант по передачі приміщення кляштору громаді м. Заслава та заснування на його території музею міста Заслава не було схвалено.

Незважаючи на цю невдачу, пам'яткоохоронцям вдалося врятувати від остаточного

руйнування замків колишніх князів Острозьких у м. Старокостянтинові та створити на його місці Державний історико-культурний заповідник.

Такий результат не був би можливим без співпраці пам'яткоохоронних установ усіх рівнів. Тому в успіхах пам'яткоохоронців необхідно відзначити важливу роль інших органів по охороні пам'яток культури та мистецтва, зокрема ВУАКу. Діяльність ККЮПК у зазначених заходах хоча і була основною, але не єдиною.

ДЖЕРЕЛА

1. Бонь О. Внесок академіка Олекси Новицького в дослідження та збереження замку князів Острозьких у Старокостянтинові / О. Бонь // Краєзнавство. — 1999. — № 1–4. — С. 39–41.
2. Александрович В.С. Архітектура та містобудування / Історія української культури. У 5 т. Т. 2 (Українська культура XIII — першої половини XVII століть). — Київ : Наукова думка, 2001. — С. 540–552.
3. Державний архів Київської області. — РФ. 212. — Оп. 1. — Спр. 3.
4. Енциклопедія історії України. Т. 3: Е–Й / Редкол. : В.А. Смолій (голова) та ін. ; НАН України ; Інститут історії України. — К. : Наукова думка, 2005. — 672 с.
5. Інструкція про порядок відання та розподіл робіт між інспектурою охорони пам'яток культури Укрнауки НКО та Археологічним Комітетом Української Академії Наук // Охорона пам'яток культури на Україні. — Харків, 1927. — 159 с.
6. Кочубей В. Державний історико-культурний заповідник у м. Старокостянтинові // Державний історико-культурний заповідник у м. Старокостянтинові: провідник / В. Кочубей. — К. : Рух, 1933. — 50 с.
7. Культурне будівництво в Українській РСР 1917–1959 рр. / Збірник документів. — Київ, 1959. — Т. 1. — 422 с.
8. Нестуля О. Охорона пам'яток історії та культури. 1926–1941 рр. / О. Нестуля. — К. : Інститут історії АН УРСР, 1989. — 171 с.
9. Нестуля О.О. Доля церковної старовини в Україні. 1917–1941 рр. / О.О. Нестуля. — К., 1995. — Ч. 1 : 1917 р. — середина 1920-х років. — 280 с.
10. Охорона, використання та пропаганда пам'яток історії та культури в Українській РСР (Збірник методичних матеріалів) / під ред. П.Т. Тронька. — К., 1989. — Ч. 1. — 280 с.
11. Пудовкіна А. Музейна археологія Чернігівщини у 1920-х — першій половині 1930-х років / А. Пудовкіна // Ніжинська старовина, 2010. — Вип. 10(13). — С. 126–136.

REFERENCES

1. Bon, O. I. (1999). Vnesok akademika Oleksy Novytskoho v doslidzhennia ta zberezhennia zamku kniaziv Ostrozkykh u Starokostiantynovi. *Kraieznavstvo*, 1–4, 39–41 (in Ukrainian).
2. Aleksandrovych, V. S. (2001) *Arkhitektura ta mistobuduvannia*. Kyiv, *Istoriia ukrainskoi kultury*, Tom 2: *Ukrainska kultura XIII — pershoi polovyny XVII stolit*, Vol. 2, pp. 540–552 (in Ukrainian).
3. Derzhavnyi arkhiv Kyivskoi oblasti. RF. 212, Op. 1, Spr. 3 (in Ukrainian).
4. Smolii, V. A. (in edit.). (2005). *Entsyklopediia istorii Ukrainy*, Vol. 3, Kyiv, Naukova dumka, 672 p. (in Ukrainian).
5. Instruktsiia pro poriadok vidannia ta rozpodil robit mizh inspekturoiu okhorony pamiatok kultury Ukrnauky NKO ta Arkheolohichnym Komitetom Ukrainskoi Akademii Nauk (1927). Kharkiv, 159 p. (in Ukrainian).
6. Kochubei, V. Derzhavnyi istorychno-kulturnyi zapovidnyk u m. Starokostiantynovi. (1933). Kyiv, Rukh, 50 p. (in Ukrainian).
7. Kulturne budivnytstvo v Ukrainskii RSR 1917–1959 rr. (1959). Zbirnyk dokumentiv, Vol. 1, Kyiv, 422 p. (in Ukrainian).
8. Nestulia, O. (1989). Okhorona pamiatok istorii ta kultury. 1926–1941 rr. Kyiv, Instytut istorii AN URSR, 179 p. (in Ukrainian).
9. Nestulia, O. (1995) *Dolia tserkovnoi starovyny v Ukraini. 1917–1941 rr.* Kyiv, 280 p. (in Ukrainian).

10. Tronko, P. T. (in edit.). (1989). Okhorona, vykorystannia ta propahanda pamiatok istorii ta kultury v Ukrainskii RSR (zbirnyk metodychnykh materialiv). Kyiv, 280 p. (in Ukrainian).
11. Pudovkina A. (2010). Muzeina arkeolohiia Chernihivshchyny u 1920-kh — pershii polovyni 1930-kh rokiv. *Nizhynska starovyna*, 10 (13), 126–136 (in Ukrainian).

Olga Baitaliuk

THE ACTIVITIES OF THE MONUMENT PROTECTIVE AGENCIES IN SHEPETIVKA DISTRICT IN 1920–1930s

The article examines the activities of the Kyiv Regional Inspectorate for the Protection of Cultural and Art Monuments (KRIPC) outside the Kyiv region, in particular in Shepetivka district, and the cooperation of the Inspectorate with the All-Ukrainian Archaeological Committee. The subject of this article is the study of the KRIPC activities for the preservation of cultural heritage outside the Kyiv region, specifically in Shepetivka district of the Volyn Province. In February 1926, the Presidium of “Ukrnauka” (Ukrainian Science) expanded the authority of the KRIPC and approved it for the monuments supervision in another 16 districts. The activities of the monument protective agencies was primarily aimed at saving the monuments located on the territory of Shepetivka district, which contained a large number of the architectural landmarks and art monuments of the 17th-18th centuries requiring immediate protection and restoration from ultimate destruction.

In its activities, the Kyiv Regional Inspectorate for the Protection of Cultural and Art Monuments has suffered both failures and victories. For example, the efforts to turn the Bernadine Monastery in Zaslav into a cultural center have failed. Suggestion for the transfer of the klasztor building to the community of Zaslav town and the foundation of the museum of Zaslav on its territory proposed by monument protectors was not approved. Despite this failure, the monument protectors managed to save from the final destruction the castle of the former princes Ostrogskis in Starokonstantyniv and create in its place the State Historical and Cultural Reserve. Such result would not have been possible without the cooperation of monument protective agencies of all levels. Therefore, it is significant the important role of other bodies for the protection of cultural and art monuments, in particular All-Ukrainian Archaeological Committee, in the successes of the monument protectors. The activity of the Kyiv Regional Inspectorate for the Protection of Cultural and Art Monuments was the main but not the only one.

Key words: *Kyiv Regional Inspectorate for the Protection of Cultural and Art Monuments, All-Ukrainian Archaeological Committee, monuments protection, architectural landmark, monastery, klasztor, house of forced public works.*

Дата надходження статті до редакції: 23.09.2017.